

STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH
2018, tom 52, s. 51–62
<https://doi.org/10.7163/SOW.52.4>

KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptgeo.org.pl

INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igjz.pan.pl

Efekty PROW 2007–2013 w zakresie różnicowania gospodarki wiejskiej w Polsce

Effects of the 2007–2013 RDP in the scope of rural economy diversification in Poland

Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych, Zakład Studiów Regionalnych i Europejskich
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
agnieszka_wojewodzka@sggw.pl

Zarys treści: Przedmiotem pracy był Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 i jego znaczenie w zakresie dywersyfikacji gospodarki na obszarach wiejskich w Polsce. Celem artykułu jest wskazanie efektów Programu w zakresie różnicowania gospodarki wiejskiej poprzez określenie wielkości wydatków publicznych w podziale na osie i kierunki wydatkowania środków w ujęciu regionalnym i lokalnym. Określono liczbę powstałych nowych miejsc pracy oraz rodzaj wspartej działalności. Stwierdzono zróżnicowanie regionalne i lokalne w zakresie alokacji środków publicznych. Niewielkie było znaczenie podejścia Leader w tworzeniu nowych pozarolniczych miejsc pracy na wsi. Wsparcie finansowe w ramach PROW uzyskało 15 277 mikroprzedsiębiorstw z obszarów wiejskich, głównie zajmujących się usługami dla ludności. Dominowały przedsiębiorstwa już istniejące na rynku. Łącznie powstało 28 585 stałych miejsc pracy. Założenia Programu dotyczące nowych miejsc pracy nie zostały w pełni zrealizowane.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, rynek pracy, PROW 2007–2013, mikroprzedsiębiorstwa.

Wstęp

W literaturze przedmiotu w dyskusjach na temat rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich w Polsce wskazuje się na konieczność rozwijania na wsi pozarolniczej działalności gospodarczej, co stanowi jednocześnie zadanie i duże wyzwanie dla polityki wobec wsi i rolnictwa. Jest to związane z przeobrażeniami na wsi, jakie miały miejsce w ostatnich latach, między innymi z malejącą rolą rolnictwa w rozwoju wsi, dostarczaniu dochodów i miejsc pracy dla ludności wiejskiej. Nie tylko w Polsce, ale także w innych krajach Unii Europejskiej zwraca się uwagę na konieczność odejścia od monofunkcyjnego rozwoju opartego głównie na produkcji surowców rolniczych (David i Pearce 2000; Potter i Hofer 2009; Horlings i Marsden 2014; Ozoliņš i in. 2015) i wkomponowania w obszar wiejskie nowych funkcji o charakterze pozarolniczym (Sawicka 2003; Powęska 2005; Kłodziński 2012), co przyczyni się do zróżnicowania (dywersyfikacji) wiejskiej ekonomii.

W efekcie realizacji na obszarach wiejskich nowych funkcji powstają nowe pozarolnicze miejsca pracy. Zmianom, polegającym na zwiększaniu się udziału dochodów z pracy najemnej oraz ze źródeł niezarobkowych, a zmniejszaniu się udziału dochodów z pracy w rolnictwie, ulega struktura dochodów gospodarstw domowych. Różnicowanie gospodarki wiejskiej może przyczynić się do rozwiązania wielu problemów obszarów wiejskich (Kłodziński 1997) i ich mieszkańców – spowodować poprawę dostępu mieszkańców wsi do usług, poprawić sytuację dochodową gmin i warunki życia ludności (Kołodziejczyk 2004) oraz zahamować odpływ ludności z obszarów wiejskich (Rosner i Stanny 2014). W literaturze rozwój pozarolniczych działalności na wsi rozpatrywany jest także w szerszym kontekście, jako podstawa trwałego rozwoju obszarów wiejskich (Bański i Stola 2002) oraz zasadniczy element przebiegu procesów rozwoju społeczno-gospodarczego na wsi, w tym rozwoju wielofunkcyjnego (Rizov 2005; Heffner 2007; Adamowicz i Zwolińska-Ligaj 2009). Tworzenie miejsc pracy, rozszerzenie oferty usług na wsi świadczonych lokalnie i na zewnątrz, lepsze wyposażenie w infrastrukturę może skutkować zmniejszaniem się dystansu w poziomie rozwoju między obszarami wiejskimi i miastami.

Podjęmowane działania interwencyjne w Polsce, ukierunkowane na pozytywne zmiany na obszarach wiejskich zarówno przed, jak i po wejściu kraju do Unii Europejskiej, uwzględniają problematykę rozwoju pozarolniczych działalności na wsi. Jednym z instrumentów finansowych wspierających dywersyfikację gospodarki wiejskiej w ramach Wspólnej Polityki Rolnej był Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013. Główny cel Programu sprowadzał się do realizacji koncepcji wielofunkcyjności rolnictwa i obszarów wiejskich. Działania dotyczące różnicowania gospodarki wiejskiej były podejmowane w ramach osi III (poprawa jakości życia) oraz osi IV (podejście Leader). Wspierano podejmowanie lub rozwijanie przez rolników, ich małżonków oraz domowników działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem w zakresie produkcji lub usług oraz tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw.

Metodyka

Celem artykułu jest wskazanie efektów PROW 2007–2013 w zakresie różnicowania gospodarki wiejskiej. W nawiązaniu do postawionego celu określono wielkość wydatków publicznych w podziale na osie (oś III i oś IV) oraz kierunki wydatkowania środków w ujęciu regionalnym i lokalnym. Wykorzystano przy tym dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa udostępnione przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi według stanu na 31.12.2015 (MRiRW 2017), które obejmowały zestawienie wszystkich projektów zrealizowanych przez beneficjentów w ramach działania 311: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej oraz 312: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw. Wielkość wydatkowanych środków oznacza zrealizowane płatności ogółem w ujęciu bezwzględny według zapisów umów beneficjentów. Następnie określono liczbę powstałych nowych miejsc pracy oraz rodzaj wspartej działalności. W pracy wykorzystano także dane Głównego Urzędu Statystycznego (GUS 2018) oraz wyniki badań przeprowadzonych w 2016 r. wśród beneficjentów (CAPI, n=180) oraz lokalnych grup działania (CATI, n=120) na potrzeby badania ewaluacyjnego PROW (Ledzion i in. 2016), co pozwoliło poznać uwarunkowania wdrażania działań PROW 2007–2013 związanych z różnicowaniem gospodarki lokalnej z punktu widzenia beneficjentów oraz lokalnych grup działania.

Wydatki PROW na różnicowanie gospodarki wiejskiej

Ujęcie regionalne

Stwierdzono, że w Polsce w ramach PROW 2007–2013 na różnicowanie działalności w kierunku nierolniczym wydano ze środków publicznych 1517,7 mln zł, a na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw 2785,5 mln zł (tab. 1). Znaczenie osi III w różnicowaniu gospodarki wiejskiej było zdecydowanie większe w porównaniu z podejściem Leader, co wynikało z alokacji mniejszych środków publicznych oraz z problemów w realizacji tych działań przez lokalne grupy działania.

Wsparcie PROW pozwoliło na utworzenie 28 285 miejsc pracy, głównie w zakresie usług dla rolnictwa i leśnictwa (39% ogółu), usług dla ludności (21,7%) oraz usług budowlano-instalacyjnych (15,6%).

W Polsce występowało regionalne zróżnicowanie liczby beneficjentów oraz wielkości absorpcji środków publicznych przeznaczonych na różnicowanie działalności w kierunku działalności pozarolniczej (ryc. 1). Największa liczba beneficjentów była w województwie wielkopolskim (3493), mazowieckim (2530), lubelskim (1619) i podlaskim (1211). We wszystkich regionach zdecydowanie częściej beneficjenci korzystali z osi III. Projek-

Tabela 1. Wydatki PROW 2007–2013 na różnicowanie gospodarki wiejskiej w województwach w Polsce w podziale na działania

Województwo	Liczba beneficjentów		Suma wydatków publicznych (mln zł)			
			oś III		oś IV (podejście Leader)	
	311*	312**	311	312	311	312
Dolnośląskie	619	596	41,16	90,40	13,61	12,38
Kujawsko-pomorskie	939	620	73,31	108,14	11,69	9,49
Lubelskie	1619	1219	124,53	209,13	13,86	14,02
Lubuskie	351	401	26,51	73,72	4,99	5,93
Łódzkie	968	656	80,11	110,72	5,24	5,87
Małopolskie	836	1604	56,59	264,12	9,76	18,85
Mazowieckie	2530	1624	208,74	284,01	23,05	24,03
Opolskie	527	465	39,59	75,40	5,60	3,78
Podkarpackie	737	1357	49,69	224,73	7,05	12,60
Podlaskie	1211	565	103,85	94,27	5,95	5,30
Pomorskie	602	861	48,45	163,33	4,52	6,40
Śląskie	556	1243	40,55	227,80	7,03	9,32
Świętokrzyskie	730	676	59,00	105,28	3,29	8,92
Warmińsko-mazurskie	882	724	72,84	136,29	5,81	8,59
Wielkopolskie	3493	1857	311,61	350,63	14,54	16,72
Zachodniopomorskie	497	562	38,77	98,20	6,40	7,11
Polska	17096	15029	1375,30	2616,17	142,39	169,31

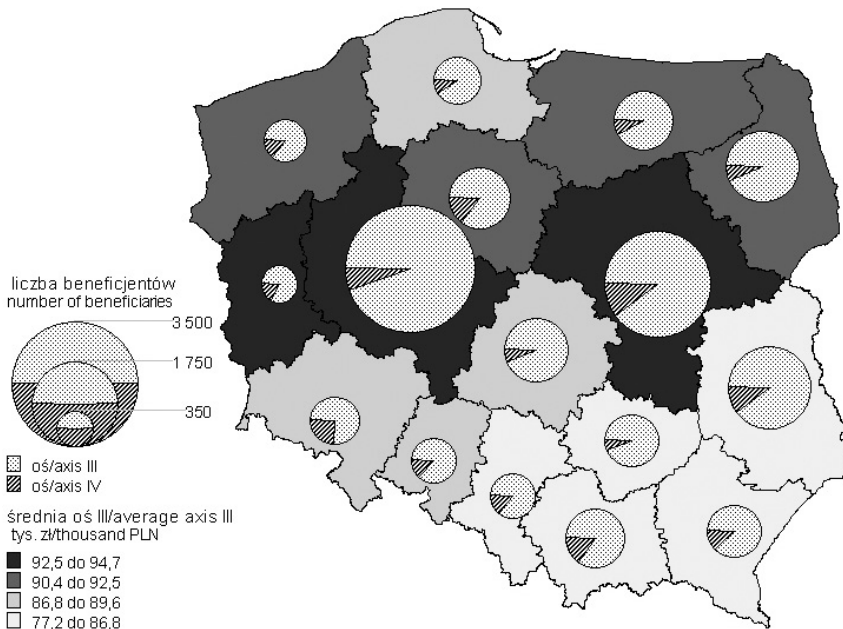
*działanie 311: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,

**działanie 312: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRiRW.

ty w ramach podejścia Leader realizowało od 5% (województwo wielkopolskie) do 25% (dolnośląskie) beneficjentów ogółem. Jeżeli chodzi o przeciętną wielkość dofinansowania ze środków publicznych (oś III), to Polska południowo-wschodnia wyróżniała się na tle pozostałej części kraju najniższymi wartościami dofinansowania. Największe wartości obserwowane były w województwie wielkopolskim, lubuskim i mazowieckim.

W przypadku wydatkowania środków na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw także stwierdzono regionalne zróżnicowanie w zakresie liczby beneficjentów, chociaż mniej wyraźne jak w przypadku różnicowania działalności w kierunku nierolniczym (ryc. 2). Największa liczba beneficjentów występowała w województwach: wielkopolskim, mazowieckim, małopolskim, podkarpackim, śląskim i lubelskim. Udział beneficjentów realizujących projekty w ramach osi IV był niewielki, stanowił w regionach od 6% (pomorskie) do 18% (dolnośląskie) ogółu beneficjentów. Małe znaczenie podejścia Leader wynikało bezpośrednio z wielkości zaangażowania środków publicznych, które były zdecydowanie większe (prawie 15,5 krotnie) w przypadku osi III. Średnia wartość dofinansowania środkami publicznymi (oś III) była najniższa w województwie świętokrzyskim (172 tys. zł), a najwyższa w województwie wielkopolskim (około 210 tys. zł). Polska południowo-wschodnia charakteryzowała się niższymi wartościami od pozostałych regionów, chociaż podział nie jest tak wyraźny jak w przypadku absorpcji środków na różnicowanie działalności w kierunku nierolniczym.

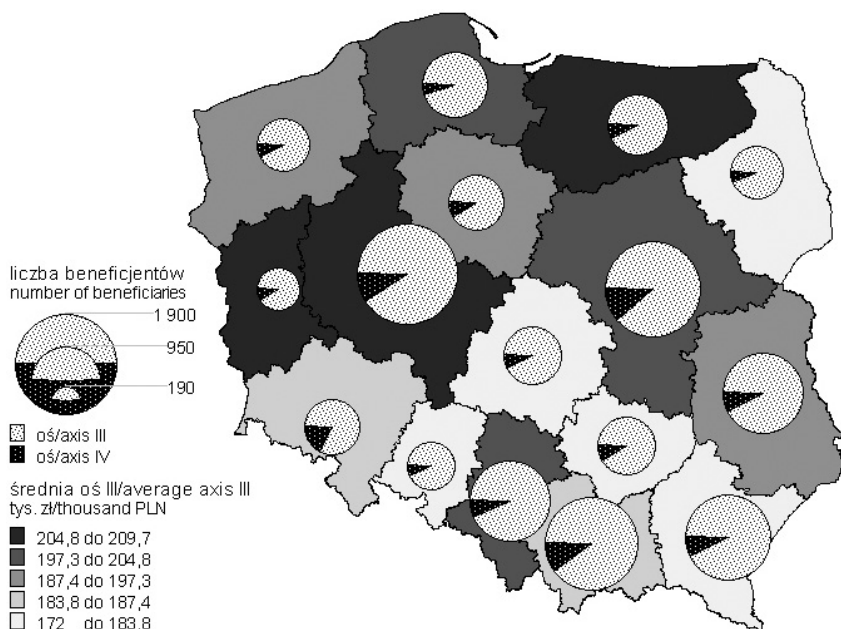

Ryc. 1. Regionalne zróżnicowanie wydatków publicznych na działanie 311: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej PROW 2007–2013 w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRiRW.

Regional diversification of public expenditure on measure 311: Diversification into non-agricultural activities under the 2007–2013 RDP in Poland

Source: compiled by the author based on the MARD (Ministry of Agriculture and Rural Development) data.

Ryc. 2. Regionalne zróżnicowanie wydatków publicznych na działanie 312: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw PROW 2007–2013 w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRiRW.

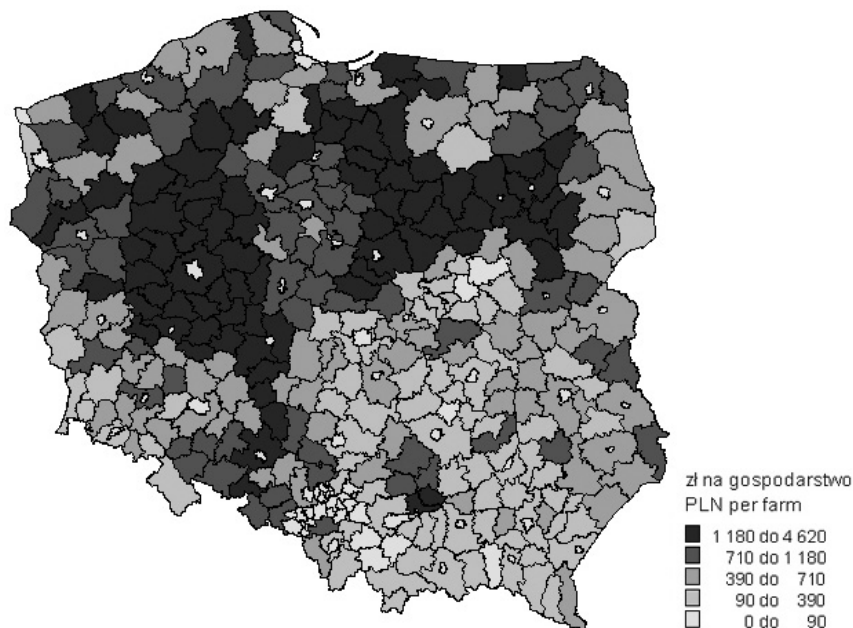
Regional diversification of public expenditure on measure 312: Establishment and development of micro-enterprises under the 2007–2013 RDP in Poland

Source: compiled by the author based on the MARD data.

Ujęcie lokalne

Stwierdzone wcześniej przestrzenne zróżnicowanie w alokacji środków publicznych w regionach w ramach PROW 2007–2013 znajduje potwierdzenie w analizach na poziomie lokalnym. Biorąc pod uwagę wskaźnik absorpcji środków ogółem na różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej (łącznie oś III i IV) w przeliczeniu na 1 gospodarstwo rolne (GUS 2018), można wyróżnić względnie jednorodną Polskę południowo-wschodnią (ryc. 3) z niskimi wartościami wskaźnika (poza powiatami prochowickim, miechowskim, pińczowskim i jędrzejowskim) oraz część północno-zachodnią, charakteryzującą się wysokimi wydatkami środków w ramach PROW. Wyraźnie wyróżniają się powiaty województwa wielkopolskiego oraz północnej części województwa mazowieckiego, które wspólnie z graniczącymi powiatami z sąsiednich województw tworzą skupisko, gdzie średnia alokacja środków w przeliczeniu na gospodarstwo rolne była największa.

W przypadku alokacji środków PROW na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów wiejskich (GUS 2018) na poziomie lokalnym widać wyraźne zróżnicowanie przestrzenne (ryc. 4), gdzie można wyróżnić kilka skupisk powiatów o wysokiej alokacji środków. Występują one w województwach charakteryzujących się najwyższymi średnimi wydatkami na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, tj. lubuskim, wielkopolskim i warmińsko-mazurskim (ryc. 2) oraz między innymi w województwach śląskim, podlaskim, mazowieckim, lubelskim i podkarpackim.

Ryc. 3. Wydatki publiczne na różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej w ramach PROW 2007–2013 (oś III i oś IV) na gospodarstwo rolne w Polsce w przekroju powiatów (według liczby gospodarstw z 2010 r.)
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRiRW i GUS.

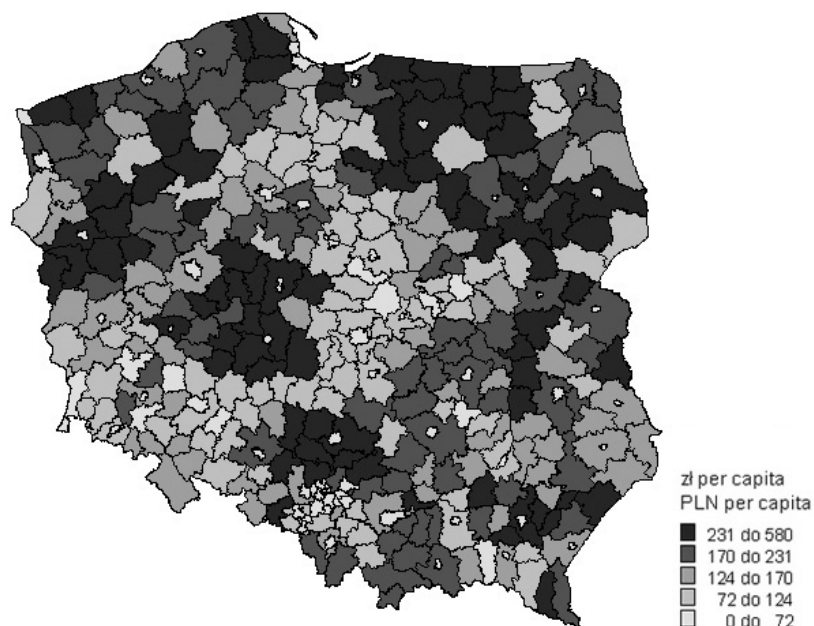
Public expenditure on diversification into non-agricultural activities under the 2007–2013 RDP (axes III and IV) per farm in Poland by counties (in number of farms as of 2010)

Source: compiled by the author based on the MARD and CSO (Central Statistical Office) data.

Efekty a zakres wsparcia

W Polsce łącznie wsparto 15 277 mikroprzedsiębiorstw na obszarach wiejskich, z czego 4085 (26,7%) to przedsiębiorstwa nowo utworzone. Biorąc pod uwagę przedmiot działalności przedsiębiorstw, które wykorzystały środki w ramach badanego działania PROW 2007–2013, można stwierdzić, że były to najczęściej usługi dla ludności, budowlane lub instalacyjne, dla gospodarstw rolnych i leśnictwa, usługi turystyczno-rekreacyjne, sprzedaż oraz rzemiosło (ryc. 5). Zakres tematyczny realizowanych projektów był zróżnicowany, co sprzyjało nie tylko samozatrudnianiu, ale powstawaniu nowych miejsc pracy np. w budownictwie czy turystyce. Niewielki był udział innych kategorii, tj. wytwarzanie energii z biomasy, usługi komunalne i transportowe, przetwórstwo produktów czy magazynowanie towarów. Niezależnie od dziedziny wsparcie finansowe otrzymywały w zdecydowanej większości mikroprzedsiębiorstwa istniejące. Podmioty nowo powstałe stanowiły największy odsetek wśród podmiotów działających w zakresie usług dla gospodarstw rolnych i rolnictwa (36%) oraz usług turystyczno-rekreacyjnych (34,8%), a najmniejszy w sprzedaży hurtowej (12,4%).

łącznie na obszarach wiejskich utworzono 28 585 miejsc pracy, z czego 51,7% powstało w ramach mikroprzedsiębiorstw. Sezonowe miejsca stanowiły 6,4% ogółu utworzonych

Ryc. 4. Wydatki publiczne na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw w ramach PROW 2007–2013 (oś III i IV) na 1 mieszkańca obszarów wiejskich w Polsce w przekroju powiatów (liczba mieszkańców według stanu na 31 XII 2013)

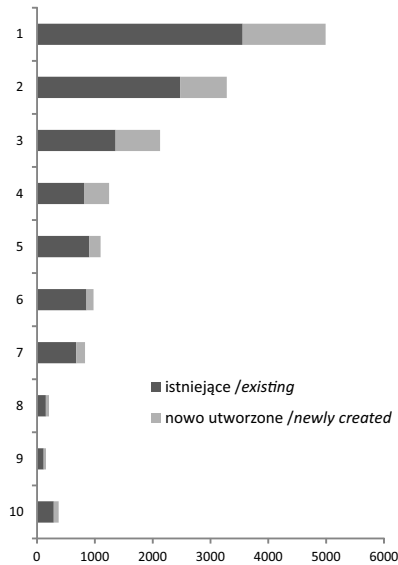
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRiRW i GUS.

Public expenditure on establishment and development of micro-enterprises under the 2007–2013 RDP (axes III and IV) per 1 inhabitant of rural areas in Poland by counties (population as of 31 December 2013)

Source: compiled by the author based on the MARD and CSO data.

miejsc pracy. Najwięcej miejsc pracy powstało w usługach dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa (ryc. 6), usługach dla ludności, usługach budowlanych i instalacyjnych. Niewielki był udział sezonowych miejsc pracy niezależnie od zakresu wsparcia, najwięcej miejsc pracy (963) sezonowych powstało w usługach dla gospodarstw rolnych i leśnictwa.

W ocenie znaczenia uzyskanych efektów w ramach PROW 2007–2013 dla rozwoju obszarów wiejskich należy wziąć pod uwagę wartości osiągnięte z wartościami docelowymi. Jeżeli chodzi o liczbę utworzonych miejsc pracy, to największe efekty zostały osiągnięte przez mikroprzedsiębiorstwa, w osi III przekroczone wartość docelową o 36%, natomiast w osi IV osiągnięto tylko 29% zakładanych nowych miejsc pracy, w różnych typach działalności. Tym samym można mówić o istotnym znaczeniu działania 312, jeżeli chodzi o różnicowanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. W przypadku działania 311 nie udało się osiągnąć zakładanych efektów, ani w osi III, gdzie osiągnięto 93% liczby miejsc pracy, ani tym bardziej w osi IV, w ramach której utworzono 933 miejsca pracy, na 7845, jakie zakładano. W przypadku realizacji projektów w ramach podejścia Leader wskazywano na wiele powodów tej sytuacji, głównie jednak nieosiągnięcie efektów wynikało z niewykorzystania pierwotnie planowanej alokacji środków. W badaniach jakościowych wskazywano, że było to najtrudniejsze zadanie do realizacji dla lokalnych grup działania. Zwracano uwagę na fakt, że korzyści dla przedsiębiorców płynące z realizacji projektów były skromne w stosunku do stawianych wymagań, wskazywano

Ryc. 5. Liczba wspartych przedsiębiorstw w ramach działania 312: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw w ramach PROW 2007–2013 w Polsce (oś III i oś IV) w podziale na zakres wsparcia. 1 – usługi dla ludności, 2 – roboty i usługi budowlane lub instalacyjne, 3 – usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, 4 – usługi turystyczne i rekreacyjne, 5 – sprzedaż detaliczna, 6 – sprzedaż hurtowa, 7 – rzemiosło lub rękodzielnictwo, 8 – usługi komunalne, 9 – rachunkowość, doradztwo, usługi informatyczne 10 – inne: usługi transportowe, magazynowanie lub przechowywanie towarów, wytwarzanie produktów energetycznych z biomasy, przetwórstwo produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych.

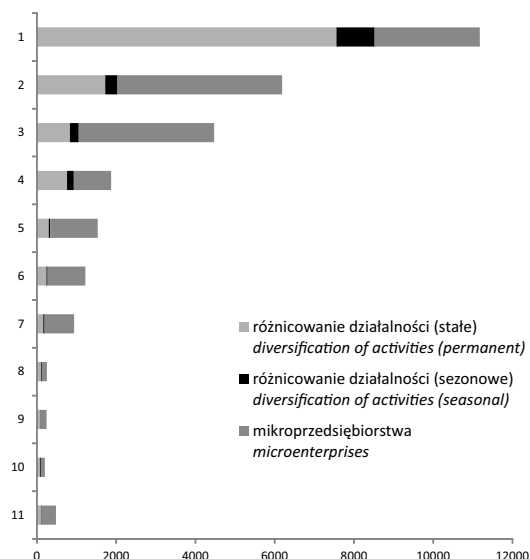
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRiRW.

Number of enterprises supported within the measure 312: Establishment and development of micro enterprises under the 2007–2013 RDP in Poland (axes III and IV) by the scope of support. 1 – services to the public, 2 – construction and installation works and services, 3 – services for farms or forestry, 4 – tourist and recreational services, 5 – retail sales, 6 – wholesale, 7 – crafts or handicrafts, 8 – communal services, 9 – accounting, consulting, IT services, 10 – other categories: transport services, warehousing or storage of goods, manufacture of energy products from biomass, processing of agricultural or edible forest products.

Source: compiled by the author based on the MARD data.

na niskie kwoty dofinansowania, duże obciążenie biurokracją i wymagania dotyczące konieczności utrzymania miejsc pracy na niepewnym rynku, co w konsekwencji przekładało się na niskie zainteresowanie tymi działaniami wśród potencjalnych beneficjentów. Z kolei w ramach działania 311 dużym zainteresowaniem cieszyły się projekty w zakresie usług dla gospodarstw rolnych i leśnictwa, co nie sprzyjało rezygnacji z prowadzenia działalności rolniczej. W badaniach jakościowych wskazywano, że przez niektórych beneficjentów wsparcie finansowe było traktowane jako możliwość rozwoju, doposażenia własnego gospodarstwa i nie miało na celu skierowania usług na zewnątrz gospodarstwa.

Niewielkie znaczenie podejścia Leader w dywersyfikacji gospodarki lokalnej na obszarach wiejskich potwierdzili także sami beneficjenci, spośród których 64% wskazała, że realizacja projektu nie przyczyniła się do powstania pozarolniczych miejsc pracy. Tylko 21% badanych beneficjentów uznało, że w wyniku realizacji projektu powstały miejsca pracy poza rolnictwem i był to efekt bezpośredni projektu. W przypadku prawie wszystkich badanych projektów dotyczących mikroprzedsiębiorstw (95% badanych) powstawały miejsca pracy poza rolnictwem. W opinii beneficjentów wpływ działalności lokalnych grup

Ryc. 6. Liczba powstałych miejsc pracy w ramach osi III i IV PROW 2007–2013 w Polsce w podziale na zakres wsparcia. 1 – usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa, 2 – usługi dla ludności, 3 – roboty i usługi budowlane lub instalacyjne, 4 – usługi turystyczne i rekreacyjne, 5 – sprzedaż detaliczna, 6 – sprzedaż hurtowa, 7 – rzemiosło lub rękodzielnictwo, 8 – wytwarzanie produktów energetycznych z biomasy, 9 – usługi komunalne, 10 – przetwórstwo produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych, 11 – Inne: magazynowanie i przechowywanie towarów, rachunkowość, doradztwo lub usługi informatyczne, usługi transportowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MRiRW.

Number of jobs created within axes III and IV of the 2007–2013 RDP in Poland by the scope of support.

1 – services for farms or forestry, 2 – services to the public, 3 – construction and installation works and services, 4 – tourist and recreational services, 5 – retail sales, 6 – wholesale, 7 – crafts or handicrafts, 8 – manufacture of energy products from biomass, 9 – communal services, 10 – processing of agricultural or edible forest products, 11 – other category: warehousing and storage of goods, accounting, consultancy or IT services, transport services.

Source: compiled by the author based on the MARD data.

działania na możliwość znalezienia pracy poza rolnictwem był przeciętny (34% wskazań), tylko dla 17,4% badanych był duży lub bardzo duży. Przeciętny wpływ podejścia Leader na różnicowanie gospodarki wiejskiej potwierdzają także badane lokalne grupy działania, przedstawiciele 49% badanych grup określiło ten wpływ jako przeciętny, 26% jako mały. Można zatem mówić o efektach działań dotyczących różnicowania gospodarki lokalnej podejmowanych w ramach PROW 2007–2013 widocznych jedynie w skali lokalnej (na poziomie beneficjentów). Natomiast znaczenie tych działań w skali całego kraju (zwłaszcza osi IV) można określić jako znikome, głównie ze względu na przeznaczone środki finansowe i małe zainteresowanie potencjalnych beneficjentów.

Wnioski

PROW 2007–2013 stanowił kontynuację podejmowanego dotychczas w Polsce wsparcia publicznego działań związanych z kreowaniem miejsc pracy i dywersyfikacją źródeł dochodów na wsi. Łącznie na różnicowanie gospodarki wiejskiej wydano ze środków pu-

blicznych 4303,2 mln zł. Analizując kierunki wsparcia można stwierdzić, że więcej środków przeznaczono na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw (2785,5 mln zł, czyli 65%) niż na różnicowanie działalności w kierunku nierolniczym (1517,7 mln). Środki skierowane na różnicowanie gospodarki wiejskiej i na wsparcie mikroprzedsiębiorstw stanowiły odpowiednio 2% i 3,75% ogółu płatności PROW 2007–2013. Taka alokacja oznacza zmniejszanie środków na pobudzanie pozarolniczej przedsiębiorczości w realizowanych w Polsce programach rozwoju wsi, tj. SAPARD 2000–2006 i Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich 2004–2006 (Wilkin i Nurzyńska 2018). Alokacja środków na różnicowanie gospodarki wiejskiej w ramach PROW 2007–2013 była zróżnicowana regionalnie. Niezależnie od kierunku wydatkowania środków, tj. różnicowanie gospodarki wiejskiej czy wsparcie mikroprzedsiębiorstw, największa alokacja miała miejsce w województwach: lubuskim, wielkopolskim, mazowieckim i warmińsko-mazurskim. W obydwu przypadkach udział podejścia Leader był niewielki, co wynikało z dużo mniejszej alokacji środków na oś IV w stosunku do osi III.

Na poziomie lokalnym widoczne było większe zróżnicowanie alokacji środków w przypadku tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw (działanie 312) niż różnicowania działalności w kierunku nierolniczym (działanie 311). Może to wynikać z różnic w poziomie przedsiębiorczości mieszkańców, jakie występują między regionami, co w efekcie wpływa na chęci podejmowania nowych działalności gospodarczych i aplikowania o wsparcie finansowe. Z drugiej strony wsparcie mikroprzedsiębiorstw było nowym rodzajem interwencji, które wymagało odpowiedniego przygotowania zarówno ze strony instytucji, jak i samych beneficjentów. Występujące lokalnie różnice w tym względzie mogły wpłynąć na wielkość oraz zróżnicowanie alokacji środków.

Jeżeli chodzi o zakres wsparcia, to w przypadku tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw (działanie 312) dominowały usługi dla ludności, co mogło wynikać z niedoboru określonych usług na rynku lokalnym. Najczęściej wsparcie otrzymywały podmioty istniejące. Można zatem stwierdzić, że wsparcie kierowano na rozwój i wzmacnianie istniejących podmiotów, a nie na powstawanie nowych. Szukając przyczyn tej sytuacji, należy zwrócić uwagę na niski poziom wiedzy i świadomości mieszkańców wsi odnośnie możliwości, jakie oferuje PROW. Aby w przyszłości zwiększyć zainteresowanie mieszkańców wsi zakładaniem mikroprzedsiębiorstw, kluczowe jest podjęcie wśród potencjalnych beneficjentów odpowiednich działań informacyjnych zwracających uwagę, że PROW stanowi nie tylko instrument wsparcia rolnictwa, ale także pobudzania przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

W wyniku realizacji projektów w zakresie różnicowania gospodarki wiejskiej w ramach PROW 2007–2013 powstało 28 585 miejsc pracy, były to głównie stałe miejsca pracy, utworzone przez mikroprzedsiębiorstwa. Efekty w postaci nowych miejsc pracy były istotne dla gospodarki lokalnej, co potwierdzili badani beneficjenci.

Oceniając znaczenie wsparcia oferowanego w ramach PROW 2007–2013 i uzyskane efekty w różnicowaniu gospodarki wiejskiej w Polsce, należy uznać je za pewien ważny wstęp do dalszych działań podejmowanych w obecnej perspektywie. PROW 2014–2020 zakłada rozwój gospodarczy na obszarach wiejskich, w tym wsparcie podejmowania przez ludność rolniczą działalności pozarolniczej, co ma przyczynić się do redukcji ukrytego bezrobocia. Aby można było mówić o tym, że dywersyfikacja istotnie determinuje rozwój obszarów wiejskich i przyczynia się do rozwiązywania problemów wsi, zainteresowanie mieszkańców podejmowaniem działalności nierolniczej i intensywność działań muszą być

zdecydowanie większe niż dotychczas. Z kolei, żeby udało się pobudzić przedsiębiorczość na wsi, ważne jest nie tylko wsparcie finansowe, ale także ogólne przygotowanie potencjalnych beneficjentów do rozpoczęcia i prowadzenia działalności gospodarczej.

Bibliografia

- Adamowicz M., Zwolińska-Ligaj M.**, 2009, *Koncepcja wielofunkcyjności jako element zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, Polityki europejskie, finanse i marketing. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Seria E, 2 (51) s. 11–38.
- Bański J., Stola W.**, 2002, *Przemiany struktury przestrzennej i funkcjonalnej obszarów wiejskich w Polsce*, Studia Obszarów Wiejskich, 3, PTG, IGiPZ PAN, Warszawa.
- David J., Pearce D.**, 2000, *The rural non-farm economy in central and eastern Europe*, Natural Resources Institute, Chatham, UK, Discussion Paper Nr 2000/04.
- GUS, 2018, Bank Danych Lokalnych 2010; 2013, www.stat.gov.pl [dostęp dn. 15.04.2018].
- Heffner K.**, 2007, *Rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich. Definicje – Uwarunkowania – Zależności – Czynniki – Skutki*. [w:] A. Rosner (red.), *Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich a zróżnicowanie dynamiki przemian*, IRWiR PAN, Warszawa.
- Horlings L., Marsden T.**, 2014, *Exploring the “New Rural Paradigm” in Europe: Eco-economic strategies as a counterforce to the global competitiveness agenda*, European Urban and Regional Studies, 21, 1, s. 4–20. DOI: 10.1177/0969776412441934
- Kłodziński M.**, 1997, *Istota wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich*, [w:] M. Kłodziński, A. Rosner (red.), *Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania i możliwości wielofunkcyjnego rozwoju wsi w Polsce*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 41–67.
- Kłodziński M.**, 2012, *Bariery wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*, *Więś i Rolnictwo*, 2 (155), s. 40–56.
- Kołodziejczyk D.**, 2004, *Kierunki rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich*, Studia Obszarów Wiejskich, 6, s. 39–58.
- Ledzion B., Grabowska I., Kupiec T., Płoszaj A., Widła-Domaradzki Ł., Wojewódzka-Wiewiórska A., Rauzer A., Wójtowicz D.**, 2016, *Ocena wpływu PROW 2007–2013 na jakość życia na obszarach wiejskich z uwzględnieniem podejścia LEADER*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- MRiRW, 2017, Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa dotyczące wdrażania osi III i IV PROW 2007–2013 według stanu na 31.12.2015.
- Ozoliņš J., Vēveris A., Benga E.**, 2015, *The role of EU funds in diversification of rural economy in Latvia*, Research for Rural Development, 2, s. 154–160.
- Potter J., Hofer A.R.** (red.), 2009, *Strengthening Entrepreneurship and Economic Development in East Germany: Lessons from Local Approaches, Final Report*, Organization for Economic Cooperation and Development, Italy.
- Powęska H.**, 2005, *Zmienność i rozwój funkcji obszarów wiejskich*, Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia, 4, s. 115–124.
- Rizov M.**, 2005, *Rural development under the European CAP: The role of diversity*, The Social Science Journal, 42, s. 621–628.
- Rosner A., Stanny M.**, 2014, *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap I Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w 2010 roku*, FEFRWP, IRWiR PAN, Warszawa.

Sawicka J., 2003, *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich*, Acta Universitatis Lodzianis Folia Oeconomica, 170, s. 93–105.

Wilkin J. Nurzyńska I., (red.), 2018, *Polska wieś 2018. Raport o stanie wsi*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Summary

The subject matter of this article is the 2007–2013 Rural Development Programme (RDP) and its importance in the field of diversification of economy in the rural areas in Poland. The aim of the study is to indicate the effects of the RDP in the diversification of the rural economy by determining the size of public expenditure by axes and directions of spending resources on a regional and local level. The number of new jobs created and the type of activity supported were determined. Regional and local differences in the allocation of public funds were identified. The significance of the Leader approach in establishing new non-agricultural jobs in rural areas was generally inconsiderable. Financial support under the Programme was granted to 15,277 rural micro-enterprises, mainly dealing with services for the population; enterprises already existing on the market prevailed. In total, 28,585 permanent jobs were established. However, the assumptions of the Programme in relation to the generated number of jobs have not been fully implemented.

Key words: rural areas, labor market, 2007–2013 Rural Development Programme (RDP), micro-enterprises.